

Колодій О. С., Левківський М. В. Виховання патріотизму студентів ВНЗ // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 186-193.

*Колодій О. С.,
старший викладач
(Полтавська аграрна академія)
Левківський М. В.,
доктор педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Актуальність окресленого дослідження є надто на часі, оскільки патріотизм як інтегральна якість особистості та суперечливе системне почуття найчіткіше виявляється поза Батківщиною та у часи загрози над нею. Саме юнацький студентський вік є найбільш сензитивним щодо розвитку глибоких патріотичних почуттів, свідомості та практичних вмінь щодо пізнання та соціально-екологічного перетворення рідного краю.

Патріотизм є наріжною духовною цінністю, яка знаходить своє висвітлення у працях філософів, науковців, педагогів: Аристотеля, Платона, Протагора, Сократа, Цицерона, Т. Мора, Т. Кампанелли, Ф. Рабле, Я. Коменського, П. Гольбаха, Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцці, Й. Гердера А. Дістервега, І. Канта, К. Д. Ушинського, С. Гессена, А. Грамші, К. Поппера. На терені СНД до проблеми патріотизму звертаються Є.П. Белозерцев, А. Ф. Валєєв, І.А. Ільїн, М.Д. Нікандров та ін. Сучасні аспекти формування патріотизму дітей та молоді досліджуються І.Д. Бехом, В.О. Білоусовою, О.І. Вишневським, М.Д. Зубалієм, П.Р. Ігнатенком, В.Г. Кузем, М. В. Левківським, Г.П. Пустовітом, Ю.Д.Руденком, А.Й. Сиротенком, М.Г. Стельма-ховичем, О. В.Сухомлинською К.І. Чорною, М.Д. Ярмаченком та ін.

Відтак, суттєвим є завдання з аналізу та обґрунтування шляхів формування патріотизму [1-5], у студентів-аграріїв та майбутніх

вчителів, що і постає метою нашої статті.

XXI століття вирізняється тенденціями високих технологій, порушенням екології, інтенсивний розвиток інформатики, нанотехнологій та надзвичайною динамічністю соціального життя. Звідси метою навчання і виховання у ВНЗ є не лише підготовка висококваліфікованих фахівців, зокрема майбутніх вчителів, працівників аграрного сектору, та формування готовності людини до життя і праці у світі, який надзвичайно швидко змінюється. Тобто йдеться про професійно-орієнтовану інтелігентну самодисципліновану особистість, здатну знайти своє місце в умовах складних життєвих реалій. Крім того, європейський вимір освіти доконче потребує не лише кардинальної зміни навчально-виховного процесу у напрямі інтерактивних технологій, але й тісну взаємодію з бізнесовими структурами та реальною практикою управління аграрним виробництвом.

Суттєве місце у цьому зв'язку належить позааудиторній виховній діяльності, яка є складовою всієї системи навчання і виховання студентів.

З метою апробації експериментальної моделі формування патріотизму в студентів у позааудиторній діяльності, нами окреслено напрями цього процесу, а саме:

- забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів;
- формування національної свідомості і людської гідності, любові до природи, рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати;
- виховання правової культури: поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки, знання та дотримання законів;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, старших, культури та історії рідного народу;
- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови;
- утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, милосердя, патріотизму, доброти;
- формування почуття відповідальності та ініціативи, підготовка молоді до життя в умовах ринкових відносин;
- становлення екологічної культури людини, розуміння необхідності гармонії її відносин із природою;

– формування соціальної активності та відповідальності особистості через включення студентів у процес державотворення, реформування суспільних стосунків;

– спонукування майбутніх фахівців до активної протидії проявам аморальності, правопорушенням, бездуховності, антигромадській діяльності.

Для реалізації окреслених напрямів студенти включалися до пізнавальної, дослідницької, наукової, трудової, природоохоронної, волонтерської, культурно-дозвіллевої, організаторської, соціально-комунікативної позааудиторної діяльності, яка здійснювалася із використанням певних форм та інтерактивних методів.

Відомо, що в студентські роки не лише розширюються знання, а й формуються світогляд для утвердження патріотизму як переконань. Тому нами проаналізовані програми навчальних дисциплін та підручників із педагогіки, історії України, історії вітчизняної і зарубіжної культури, а також соціології та етики, політології. Аналіз програм засвідчив, що окремі характеристики патріотизму, на жаль, не знайшли свого місця, або розглянуті надто поверхово. Це, насамперед, стосується регіональних культурних пам'яток минулого, його політичних, наукових, культурних діячів, чим так вирізняється Полтавщина, Житомирщина. Також із полтавською, житомирською землями пов'язана діяльність гетьманів і полковників за часів Козацької доби. Для поглиблення знань про культурну спадщину рідного краю, формування патріотичних почуттів, патріотичної свідомості та переконань, для студентів було прочитано спецкурс „Визначні сторінки культури нашого народу в особистісному вимірі студентської молоді”.

Метою спецкурсу було поглиблення і розширення знань про культуру минулого і нашого сьогодення, про роль видатних політичних діячів, діячів культури, науки та визначні історичні пам'ятки, а також поглиблення особистісних знань та вмій для розвитку почуття патріотизму.

Для зміцнення почуття патріотизму студентами опрацьована тема „Розвиток патріотичних почуттів студентів засобами самовиховання”. Саме при розгляді цієї теми нами створювалися умови, особливо на практичних заняттях, для усвідомлення майбутніми вчителями й працівниками аграрного сектору ступеня сформованості власних загальноморальних (патріотичних) якостей для майбутньої професійної діяльності та життєдіяльності. Для

цього ми розкрили, насамперед, сутність самовиховання як внутрішнього фактора особистісного розвитку. Наступним постало знайомство юнаків і дівчат із самозобов'язанням, самозвітом, навмисним і самовільним контролем, самонаказом. Пізніше розглянули методи самовиховання.

На практичних заняттях студенти шляхом діалогу розкривали особливості свого внутрішнього світу і світу своїх колег, характеризували рівні здатності до співчуття, до співпереживання (емпатійності). Суттєво, що ця тема слугувала підґрунтям для самопізнавальної діяльності в галузі формування готовності до самовиховання до професійної діяльності. Саме, глибоко розкриваючи внутрішній світ, кожен з них спробував спроектувати своє професійне і особистісне зростання на подальший період (на один навчальний рік). Такі заняття ми доповнювали соціально-психологічним тренінгом, де студенти під нашим керівництвом отримали знання про саморегуляцію та оволоділи саморегулятивними вміннями.

При цьому ми виходили з того, що саморегуляція – це самостійне, свідоме створення бажаних або необхідних психофізичних станів. Механізми саморегуляції в їх конкретних проявах стосуються структурних одиниць відображення, відношень і діяльності. Структурування і консолідація структурних одиниць ведуть до формування станів психічних явищ, для яких характерна відносна тривалість при збереженні однорідності. Іншими словами, саморегуляція – це самостійна, цілеспрямована і організована зміна регуляторних механізмів свідомості на рівні психічних процесів, психофізичних станів та дій. Отже, самовиховання – це самостійний і організований розвиток регуляторних механізмів психіки на рівні властивостей особистості і діяльності. Найвищою організацією свідомої саморегуляції психіки і діяльності є характер.

Для поглиблення волонтерських вмінь, альтруїстичних почуттів та відповідальності за себе, за інших, проводився відповідний груповий тренінг, де всім учасникам надавалася можливість виявити себе. Ця соціально-комунікативна діяльність є важливою для студентів із завищеною самооцінкою. Проте, є ще більш важливою для студентів із заниженою самооцінкою, негативним самосприйманням, сумніву у тому, що вони соціально значущі для інших, а тому не в змозі допомогти іншим. Саме програвання життєвих ситуацій дозволило більшості учасників

додати впевненості в собі та глибшому розумінні прагнення надання, у разі потреби, іншим.

Загалом, участь студентів у соціально-психологічному тренінзі збагатили їх знаннями про себе, про розуміння станів, дій поведінки інших, а також поглибили їх морально-естетичні почуття, що спричинилося до зміцнення їх як молодих людей, здатних до самореалізації у майбутній професійній діяльності та активної участі у житті суспільства.

Природно, що отримані знання з життя і культури нашого народу, його визначних діячів, минулого, сьогодення, проведені заняття з самовиховання, соціально-психологічного тренінгу та автотренінгу не в повній мірі забезпечують формування вмінь толерантно вести дискусію, обстоювати власну точку зору. Тому виникла потреба включення студентів у різноманітні клуби за інтересами. Студенти отримали можливість розвивати свій інтелект, виявляти здатність до розвитку пізнавальних, організаторських, природоохоронних, наукових вмінь у клубах, що діють в академії: „Кар'єра”, „Студентські гендерні студії”, та інших. Крім того, цьому сприяла участь студентів у різноманітних наукових гуртках, проблемних групах та у всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт у галузі гуманітарних наук, у наукових студентських конференціях. Зокрема, майбутні вчителі (найздібніші) щорічно беруть участь у міжнародній конференції спільно з польськими студентами в Краківському університеті.

Для зміцнення почуття патріотизму, розвитку організаторських, соціально-комунікативних умінь, студенти залучилися до діяльності у студентському братстві. Загалом студентське самоврядування в академії та університеті дозволяє змогу майбутнім фахівцям випробовувати здобуті знання, уміння та навички для майбутньої професійної діяльності та життєдіяльності. Структура студентського самоврядування вміщує постійно діючі ради, центри, клуби, студії, тощо, спрямовані на різнобічний розвиток студентів, залучення більшої їх частини до різноманітної важливої суспільної діяльності. Це, завдяки отриманню соціально-комунікативного досвіду у позааудиторній діяльності, сприяє формуванню організаторських, комунікативних умінь майбутніх працівників аграрного сектору.

Для глибокого усвідомлення своєї причетності до соціально-політичного життя нашої Української держави, її демократичних

свобод, студенти-аграрії включаються у різноманітні молодіжні акції. Саме у процесі програвання соціально-політичних акцій, добровільне включення до ігор, забезпечувало формування організаторських умінь. Також у такий спосіб отримується досвід здорового суперництва у певних видах змагань.

Щороку на День молоді студенти агроакадемії, спільно зі студентством Полтавщини, стають громадянами незареєстрованої держави Студентська Республіка. Цю гру проводив Студентський магістрат 2010 року. Під його керівництвом вирішувалися організаційні, економічні, соціально-політичні, юридичні та гуманітарні справи. Також Студентська Республіка мала свій суд, Національний банк, Центральну виборчу комісію, палац дозвілля, торгові центри...

Для надання підтримки, взаємодопомоги студентам, особливо першокурсникам, в академії створена студентська соціальна служба. Метою діяльності соціальної служби постало розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентської молоді; надання комплексу соціальних послуг студентам; створення сприятливих умов для їхньої самореалізації та самовдосконалення. Кожного року служба розпочинає свою роботу з програми адаптації першокурсників „Адаптив”. Соціальна служба скеровує громадське формування з охорони громадського порядку в якому беруть участь 80 студентів різних факультетів.

Для поглиблення естетичних, патріотичних почуттів, природоохоронних вмінь, студенти академії та університету включалися для вивчення природних та історичних місць рідного краю, зокрема до участі в екскурсіях по визначних культурно-природничих місцях України: до Національного ботанічного саду НАН України імені М. Гришка (Київ), в Білу Церкву (Парк Александрія), в Умань (Софіївка) та інші.

За результатами екскурсій та наукових пошуків викладачі, студенти, члени наукового товариства академії спільно з іншими ВНЗ Полтави провели Перші всеукраїнські наукові читання „Роль ботанічних садів у формуванні наукового світогляду майбутніх біологів”, присвячені 100-річчю з дня народження цього видатного вченого М. Гришка.

Для формування дбайливого ставлення до природи, почуття відповідальності за неї як національне багатство, ми спонукали студентів до різних форм активної екологічної й природоохоронної

діяльності. Природно, що цій діяльності передувало вивчення фахових дисциплін у попередні роки навчання. Серед форм такої діяльності важливими були природоохоронні студентські акції та участь студентів у різноманітних екологічних проектах.

Це – зокрема, соціальний проект „Природа, я, суспільство”, метою якого було привернення уваги до проблем охорони довкілля практичні дії з оздоровлення довкілля та пропаганда здорового способу життя. Для реалізації цього проекту студенти-аграрії вибрали і об'єкт – річку Тарапунька (недалеко від Полтави), майбутні вчителі – річку Путятинка (на околиці м. Житомира). Насамперед, група молодих дослідників провела польові обстеження фауни і флори самої річки, виявила і розчистила прирічкові джерела.

Таким чином, природоохоронна діяльність та діяльність екологічного спрямування не лише дозволяла поглиблювати і розширювати знання, формувати трудові та дослідницькі вміння, але й сприяла зміцненню почуття любові до рідної природи, рідного краю, формувала переконання бережливого ставлення до надбань нашого народу.

Для формування культурно-пізнавальних вмінь, патріотичних почуттів, використано можливості екскурсій студентам університету та академії по містах і селах України. Для утвердження толерантного ставлення до інших культур, народів, най здібніші студенти (знавці іноземних мов) включаються до стажування, та участі у Міжнародних науково-практичних конференціях. Лише за 2010 рік в різних університетах світу (США, Німеччина, Польща, Франція). Така діяльність сприяла розвитку та поглибленню вмінь міжнаціональної міжособистісної взаємодії та пошуку свого місця у цьому складному неоднорідному світі.

Для формування вмінь міжособистісної взаємодії студентів-аграріїв та майбутніх вчителів ми спонукали їх участь у роботі клубу „Твій імідж” , у конкурсі «Міс університету» та «Міс Житомира», яка виявлялася в саморегуляції, корекції та демонструванні, а також в іграх-драматизаціях та психодрамах, психомалюнках. У студентів формувалося переконання в тому, що сучасне ринкове середовище потребує не лише глибокого професіоналізму, а й уміння виявляти свої найкращі особистісні компетентності. Йдеться про манери, культуру поведінку, професійний та особистісний етикет. На засіданнях клубу на сяткових вечорах розглядаються цікаві сторінки

української та зарубіжної культури, звичаї і обряди українського народу, які часто відбуваються із пісенно-музичним супроводом народних фольклорних ансамблів.

Таким чином, формування патріотичних почуттів, патріотичної свідомості, патріотичних переконань здійснюється ефективно у процесі включення студентів до різних форм та видів діяльності з використанням сучасних інтерактивних виховних технологій. Звичайно, у цьому напрямі виникла потреба відповідної підготовки до цих видів діяльності й наставників академічних груп, котрі скеровували ці види діяльності, а в разі потреби, надавали певну психологічну допомогу і корекцію самого процесу.

Література:

1. Онищук П. В. Педагогічні засади технології формування патріотичних рис у учнів шкіл, гімназій, ліцеїв: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Волинський держ. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк, 1996. – 162 с.

2. Каюков В. І. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01. "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / В.І. Каюков. – Івано-Франківськ, 1998. – 17 с.

3. Коваль В. О. Патріотичне виховання учнів під час вивчення літератури в старших класах загальноосвітньої школи : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Коваль Володимир Олександрович. – К., 1999. – 191 с.

4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість особистості: сутність та шляхи становлення / М. Й. Боришевський // Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи. – К.: Райдуга, 1999. – С.189-219.

5. Анікіна Т. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів музики засобами художнього краєзнавства : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01. "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Т. О. Анікіна. – К., 1993. – 16 с.